

Den ryska minoritetens situation i Lettland

Europaprogrammet
Projektarbete på B-nivå
Högskolan på Gotland
Vårterminen 2001
Gruppdeltagare:
Anna Gahnström, Nadja Englund
Lotta Nyborg, Peter Jakobsson
Tomas Halldén, Magnus Götherström
Handledare: Michael F. Scholz

1. INLEDNING	3
2. FORSKNINGSLÄGET	3
3. SYFTE OCH DISPOSITION.....	3
4. BAKGRUND.....	5
4.1 ALLMÄNNA FAKTA	5
4.2 LETTLANDS HISTORIA	5
5. MEDBORGARSKAP	7
5.1 MEDBORGARSKAP I DET NYLIGEN SJÄLVSTÄNDIGA LETTLAND	7
5.2 HÅRDA KRAV FÖR NATURALISERING	7
5.3 MEDVETEN POLITIK MED SNÄV LAG.....	8
5.3.1 Ryska minoritetens reaktion	8
5.3.2 Omvärldens reaktion.....	8
5.4 LETTLAND FÖRSVARAR SIN HÅLLNING	8
5.4.1 Orsaker till Lettlands restriktiva hållning.....	9
5.5 JÄMFÖRELSE MELLAN DE BALTISKA STATERNA.....	9
5.6 KORRIGERINGAR AV DEN FÖRSTA LAGEN	10
5.6.1 1994 - års lag	10
5.6.2 Omvärldens reaktion.....	10
5.6.3 Revidering av 1994 - års lag.....	10
5.6.4 Omvärldens reaktion.....	10
5.6.5 Utvecklingen som ledde fram till 1998 - års lag	11
5.6.6 1998 - års lag Huvuddrag i nuvarande lagstiftning.....	11
5.7 NATURALISERING	11
5.8 ICKE-MEDBORGARE	12
5.9 SOCIALA KONSEKVENSER FÖR ICKE -MEDBORGARE.....	12
5.10 ARBETSLÖSA ICKE MEDBORGARE	13
5.11 UTBILDNING	13
5.12 MEDBORGARSKAPSTEST	13
5.13 SPRÅKLAGEN	14
5.14 SAMMANFATTNING.....	15
5.14.1 Sammanfattning av intervjuerna	16
6. ARBETE OCH BOSTAD.....	16
6.1 FORSKNINGSLÄGET.....	16
6.2 ALLMÄNT OM ARBETE.....	17
6.3 ALLMÄNT OM BOSTAD	18
7. UTBILDNING	19
7.1 INLEDNING.....	19
7.2 UTBILDNINGENS STRUKTUR.....	20
7.3 SAMMANFATTANDE DISKUSSION	22
8. DEN POLITISKA SITUATIONEN	22
8.1 DISPOSITIONEN	22
8.2 INLEDNING.....	23
8.3 HISTORISK ÖVERSIKT FRÅN ETT POLITISK PERSPEKTIV	23
8.4 DET POLITISKA DELTAGANDET	24
8.4.1 Kort karakteristik av de fyra partiernas syn på minoritetspolitik	24
8.5 VALET TILL SAIEMA 1998.....	25
8.5.1 Den lettiska regeringen.....	26
8.5.2 Konfliktdimensioner	27
8.6 HUR RÖSTADE DE LETTISKA RYSSARNA I VALEN 1998.....	28
8.7 POLITISK PASSIVITET I LANDET	28
8.7.1 Ryssarnas politiska passivitet.....	29
8.8 RYSKA SOCIAL-KULTURELLA ORGANISATIONER I LETTLAND	29

8.9 SAMMANFATTNING	30
9. OPINIONER OCH MASSMEDIA	31
9.1 OPINIONER.....	31
9.2 MASSMEDIAS ROLL	33
9.3 SAMMANFATTNING	34
10. SÄKERHETSPOLITIK.....	35
10.1 DISPOSITION	35
10.2 INLEDNING.....	35
10.3 DET GEOPOLITISKA LÄGET	36
10.4 BRICKOR I ETT POLITISKT SPEL	36
10.5 ANSÖKAN OM MEDLEMSKAP I NATO OCH EU	37
10.6 HUR REAGERAR RYSSLAND?	38
10.7 VAD SÄGER USA?	38
10.8 AKTUELLA SÄKERHETSRISKER IDAG	38
10.9 SAMMANFATTNING	39
11. SAMMANFATTNING AV HELA AVHANDLINGEN	40
12. KÄLLFÖRTECKNING / LITTERATURLISTA	41
12.1 KÄLLFÖRTECKNING	41
12.1.1 Otryckta källor	41
12.1.2 Tryckta källor.....	41
12.2 LITTERATURLISTA	41
13. BILAGOR	43
14. SUMMARY	43

1. Inledning

Utvecklingen i vårt grannland Lettland har varit händelserik sedan de återfick sin självständighet 1991. Efter att varit dominerade av Sovjetunionen under de senaste femtio åren så tog känslorna överhanden när frågan hur den ryska minoriteten skulle tas om hand, kom upp på dagordningen. Direkt efter självständigheten ändrades medborgarskapslagarna, så att en tredjedel av befolkningen blev statslös. Den rysktalande minoriteten har därefter hamnat i fokus. Det som många experter förutspådde skulle bli en fredlig och demokratisk utveckling visade sig bli en konflikt som gav eko i omvärlden. I takt med omvärldens reaktioner på hur den ryska minoriteten behandlats så har situationen i Lettland förändrats under de senaste tio åren. Lettland har övergått från att vara ockuperat till att bli en självständig stat. Med ringa erfarenhet av ett demokratiskt synsätt så har denna övergång inte alltid varit en enkel väg att följa. Nu är orienteringen mot väst en central del i deras framtidsvy.

I vårt arbete utgick vi ifrån att det är en problematisk situation. Många självklara frågor uppstod därmed: för vem och på vilka sätt? För ryssarna själva? För letterna? För de närliggande områdena? För att besvara dessa frågor har vi försökt att se på ryssarnas situation från olika perspektiv. Intressant för oss själva var att inse under arbetets gång att vi, som många andra, var påverkade av pressens framställning av denna konflikt och det tog för oss en tid att släppa den bilden och se situationens mångsidighet.

2. Forskningsläget

Sedan den tiden då de baltiska länderna har återfunnit sin självständighet och det stora sovjetiska imperiet föll samman, har situationen i samband med detta blivit en populär fråga bland forskare inom flera olika områden: ekonomi, statsvetenskap, försvar. Sedan 1992 finns det omfattande undersökningar, vilka har syfte att analysera och bedöma utvecklingen i de baltiska länderna samt förutspå eventuella säkerhetsrisker för närliggande områden, inklusive Sverige. Den ryska minoritetens situation har en särskild plats i dessa forskningar. Att ämnet tas upp av både studerande på universitetsnivå och professionella forskare tyder på att situationen är inte enkel och långt ifrån löst. Forskningsresultatet är därför inte sällan olika, ofta beroende på dagens läge, vilken ändras blixtnabbt.

3. Syfte och disposition

Vi har velat se hur den ryska befolkningen har hanterats av olika grupper (Ryssland, Lettland, EU, FN o.s.v.). Har någon något att vinna på att konflikten hålls i liv?

Arbetet avser att utifrån oss tillgängligt material studera situationen för den ryska befolkningen i Lettland utifrån följande perspektiv; Medborgarskap; Arbete; Utbildning; Bostad; Politik; Opinion; Säkerhetspolitik.

Vi har valt att studera tiden 1991 till 2001, tiden för självständigheten och fram till idag. Vår huvudfråga är att undersöka: Hur är situationen för den ryska minoriteten i Lettland? Vi kommer sedan att titta på medborgarlagen, hur den ändrats under de senaste tio åren, hur den ser ut och vad den innebär.

När det gäller arbets- och bostadsfrågan var vår ambition från början att bl. a. undersöka den etniska fördelningen inom ett par specifika yrken, samt om det gick att särskilja boendestandarden mellan de två etniska grupperna, detta gick tyvärr inte att genomföra, ytterligare förklaring finns vid punkten Arbete och Bostad.

När vi tittade på utbildningsfrågan sökte vi svar på om det finns särskilda skolor förr ryssar och om det finns någon genomgående fördelning mellan ryssar och letter på de högre utbildningarna.

I avsnittet om opinionen har vi studerat förhållanden mellan ryssar och letter. Den lettiska opinionens inställning till ryska befolkningen och hur de ryskspråkiga uppfattar sin situation. Vidare har vi tittat på hur dessa frågor speglas i svensk massmedia. Kommer allmänheten till tals i tidningarna? Är reportagen en produkt av mediernas sensationshunger? Hur används den ryska minoriteten situation i pressen? Spelar medierna på folkkänslor rörande denna inflammerade frågan? Är massmedia till hjälp eller ett hinder för ryssarnas integration med det lettiska folket?

Vår huvudfråga i avsnittet om säkerhetspolitik är om den ryska befolkningens situation i Lettland utför en säkerhetsrisk.

För att få en inblick i situationen diskuteras först det intressanta geopolitiska läge Lettland har och hur baltryssarna används i det politiska spelet. Vidare tas omvärldens reaktioner upp. Sammanfattningsvis gör vi en bedömning av de aktuella säkerhetsrisker som vi ser idag.

Vår uppgift i denna avsnitt är att bedöma politisk situation för en grupp människor som helt saknar erfarenhet av demokrati och där en stor del av den gruppen saknar möjligheten att delta i politiska aktiviteter genom regeringens minoritetspolitik. Därför dessa frågor uppstår: Hur ser den politiska strukturen ut? Hur är det lettiska parlamentet uppbyggt? Vilka partier representerar ryska befolkningens intresse i parlamentet? Valdeltagandet och den politiska aktiviteten i landet generellt? Orsaker till passiviteten? Sociokulturella aktiviteter bland ryssar i Lettland. Bedömning.

11. Sammanfattning av hela avhandlingen

När Lettland för andra gången uppstod som självständig stat 1991 hade man ingen demokratisk förankrad tradition. Den första tidens händelser kan ses som en reaktion på ockupationstiden. Processen fram till en modern västerländsk demokrati har varit och är snårig. Vid självständighetens början så verkar det från vår synvinkel som att det var viktigast att ta avstånd från allt som hade med Sovjetunionen/ Ryssland att göra. Allteftersom det återuppståndna Lettland utvecklade sin demokrati så höll omvärlden ett vakande öga på denna process. Detta fick till följd att lagar och förordningar för den ryska minoriteten blev mer liberala under senare delen av 1990-talet. Den medborgarskapslag som från början var trång som ett nålsöga för minoriteterna att ta sig igenom har vidgats alltmer i takt med Lettlands strävan mot väst. 1995 hade man uppnått den medborgarsrättsliga standard som EU krävde för att acceptera Lettlands ansökan till den Europeiska unionen. Samtidigt som Lettland strävar mot väst så bromsas man upp av konflikten med forna Sovjetunionen. Ryska minoriteters situation i Lettland har utnyttjats av Ryssland i flera sammanhang t.ex. hot om handelsbojkott, vägran att skriva under gränsfördraget. Det finns flera parter som tjänar på att hålla den etniska konflikten vid liv. Både internationell och nationell massmedia har gett näring till konflikten. I vardagslivet finns inga större spänningar mellan ryssar och letter detta kan bero på att man lever segregerat. Denna segregation har sitt ursprung i den stora immigration som skedde efter 1940. Immigranterna från Sovjet bosatte sig i egna områden där standarden var högre än hos den inhemska befolkningen. Nuvarande segregering har en annan karaktär, bl.a. att ickemedborgare inte får äga fastigheter. I och med medborgarskapslagen så bibehålls också segregationen på arbetsmarknaden. Genom nämnda lag så utesluts en stor del av den ryska befolkningen från det politiska livet. Den politiska passiviteten följer dock inte någon etnisk linje. Den är genomgående i avtagande i hela samhället. Den relativt stora del som är ickemedborgare i ett land där de bott hela sitt liv är fortfarande efter tio år ett problem. För närvarande är 560.000 personer ickemedborgare. Många har frivilligt valt att inte bli medborgare eftersom det finns fördelar med detta. Går Lettland med i EU kommer troligen majoriteten av de statslösa att genast söka medborgarskap. Man får på så sätt tillträde till EU:s arbetsmarknad och problemet kommer att lösas på ett smidigt sätt. Den andra möjligheten är att andelen ickemedborgare kommer att sjunka på ett långsammare sätt genom Lettlands assimilationspolitik, dvs den uppmjukade medborgarskapslagen, språklagen och genom blandäktenskap där föräldrar väljer att ge barnen lettiskt medborgarskap. Vi uppfattar det som att Lettland och Ryssland använder den ryska minoriteten som brickor i ett storpolitiskt spel.